

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

УДК 811.161.2 (075)

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.1.2/22>**Гуцул Л. І.**Придніпровський інститут Приватного акціонерного товариства
«ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом»**Комар Л. В.**Придніпровський інститут Приватного акціонерного товариства
«ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом»**Лукаська Г. А.**Придніпровський інститут Приватного акціонерного товариства
«ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом»

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ: ВИКЛИКИ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті розглянуто культуру мовлення сучасного фахівця, яка є багатограним феноменом, й охоплює не лише грамотність, чіткість і лаконічність викладу думок, а й здатність адаптувати стиль комунікації до специфіки аудиторії та конкретної ситуації. З'ясовано, що важливою складовою цієї культури є врахування міжкультурних відмінностей, гендерних особливостей, а також впливу цифрових технологій на професійну комунікацію. Визначено, що зростання використання цифрових платформ, таких як відеоконференції, спричиняє нові виклики для мовленнєвої культури, зокрема обмеження невербальних сигналів у віртуальному середовищі, що може призводити до непорозумінь або втрати емоційної залученості під час комунікації. Особливу увагу приділено впливу міжкультурних відмінностей на сприйняття культури мовлення. Зазначено, що у різних культурах можуть існувати різні норми і стилі комунікації, що важливо враховувати при веденні ділових переговорів чи в будь-якому іншому контексті. Наприклад, у деяких культурах прямий стиль мовлення є нормою, тоді як в інших такий підхід може вважатися грубим або неввічливим. Показано, що розуміння та повага до цих відмінностей є ключовими для забезпечення ефективної комунікації. Гендерні аспекти також грають важливу роль у формуванні культури мовлення. Досліджено, що жінки в професійному спілкуванні частіше використовують емпатичні та підтримуючі стратегії, в той час як чоловіки схильні до більш раціонального, інструментального підходу. Визначено, що ці відмінності можуть впливати на сприйняття та ефективність комунікації в професійному середовищі. З'ясовано, що зростаюча роль цифрових технологій змінює структуру мовленнєвих процесів. Наприклад, текстові повідомлення, електронна пошта, чат-боти значно спрощують комунікацію, однак вони часто втрачають емоційний компонент, що може призвести до недорозумінь або відсутності належної емоційної реакції. Запропоновані рекомендації, зокрема проведення тренінгів, розробка адаптивних мовленнєвих стратегій, використання технологій для покращення невербальної комунікації та інтеграція відповідних знань у програми професійної підготовки, є практичними кроками до вдосконалення культури мовлення. Показано, що їх впровадження дозволить фахівцям підвищити свою ефективність, адаптуватися до викликів сучасного світу та зміцнити професійні зв'язки.

Ключові слова: культура мовлення, міжкультурна комунікація, гендерні аспекти, цифрові технології, адаптивні мовленнєві стратегії, професійна комунікація.

Постановка проблеми. В умовах стрімкого розвитку інформаційного суспільства та глобалізації, культура мовлення сучасного фахівця набу-

ває все більшого значення як один із ключових аспектів професійної компетентності. Ефективне володіння мовними засобами є не лише засобом

комунікації, але й інструментом впливу, створення іміджу та формування довіри в професійному середовищі. Зокрема, в умовах постійного розвитку міжкультурних контактів, фахівці стикаються з необхідністю адаптувати мовленнєві стратегії до специфіки різних соціальних та професійних контекстів. У цьому сенсі культура мовлення виступає інтегральним показником професійної компетентності, здатності до самопрезентації та ефективної взаємодії.

Однак сучасні виклики, такі як цифровізація бізнесу, гібридні формати роботи та збільшення мультикультурних команд, ставлять нові вимоги до культури мовлення. Зокрема, виникає потреба у формуванні навичок точного і коректного мовленнєвого спілкування в онлайн-форматах, де обмежений невербальний компонент може значно ускладнювати комунікацію. Крім того, розвиток цифрових технологій спричинив зміну мовних норм, що відображає загальну трансформацію професійного спілкування. В таких умовах необхідно дослідити, як сучасні тенденції впливають на мовленнєву культуру фахівця та які нові підходи до її формування є найбільш ефективними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових публікацій останніх років свідчить про зростання інтересу до вивчення культури мовлення сучасного фахівця. Зокрема, дослідження акцентують увагу на ролі мовленнєвої культури у професійній діяльності, її впливі на ефективність комунікації, формування професійного іміджу та успішність міжособистісних взаємодій. Так, дослідження М. С. Консевич [1] наголошує на важливості мовленнєвої грамотності як інструменту професійного зростання, зазначаючи, що високий рівень культури мовлення забезпечує не лише точність передачі інформації, але й емоційний вплив на аудиторію.

Особливу увагу дослідники приділяють вивченню специфіки мовленнєвих стратегій у різних професійних сферах. Наприклад, у роботах Н. М. Гриняєвої аналізується мовлення фахівців гуманітарної сфери, тоді як А. Х. Галацин [3] зосереджується на особливостях мовленнєвих норм у технічних професіях. Результати досліджень свідчать, що кожна професійна галузь має власні мовленнєві особливості, які формуються під впливом специфіки професійної діяльності та комунікативних потреб.

Важливим аспектом є міжкультурний контекст мовленнєвої культури. Роботи зарубіжних дослідників, зокрема Л. Остролюцька [4], розглядає питання адаптації мовленнєвих стратегій до куль-

турних особливостей співрозмовників. Дослідження показують, що фахівці, які враховують міжкультурні відмінності у мовленні, досягають більшої ефективності у діловій комунікації, проте цей аспект потребує подальшого вивчення в умовах цифрового спілкування.

Серед сучасних тенденцій розвитку мовленнєвої культури варто виділити вплив цифровізації. Дослідження [5] зосереджується на трансформації мовленнєвих норм у цифровому середовищі. Дослідження демонструє, що електронне листування, використання месенджерів та відеоконференцій змінюють формат і стиль комунікації, зменшуючи роль формальної мови і посилюючи тенденцію до спрощення. Водночас виникає проблема втрати невербальних компонентів, які є важливою складовою ефективного спілкування.

Ще одним важливим напрямом є формування мовленнєвих компетенцій фахівців у навчальному процесі. Дослідження О. М. Семеног, наприклад, [6], аналізують впровадження тренінгів із розвитку культури мовлення у вищих навчальних закладах. Автори наголошують на важливості інтеграції мовленнєвих практик у загальну професійну підготовку, що сприяє формуванню гнучких навичок адаптації до різних комунікативних ситуацій.

Проте аналіз літератури показує, що певні аспекти залишаються недостатньо дослідженими. Наприклад, вплив гендерних особливостей на культуру мовлення фахівців у професійному середовищі ще потребує глибшого вивчення. Хоча деякі роботи торкаються цього питання, вони часто обмежуються загальними спостереженнями, не враховуючи міжкультурний контекст.

Також недостатньо вивченими є механізми адаптації мовленнєвих стратегій до специфіки віртуального середовища. У той час як дослідження впливу онлайн-форматів на комунікацію стають все більш актуальними, багато питань, пов'язаних із точністю передачі смислів у цифрових каналах, залишаються відкритими.

Крім того, хоча існує значна кількість досліджень про культуру мовлення у вузьких професійних галузях, узагальнюючі роботи, які б комплексно аналізували мовленнєву культуру сучасного фахівця в міждисциплінарному аспекті, є рідкістю. Також бракує розробок щодо оцінки ефективності мовленнєвих тренінгів, які використовуються в бізнес-школах та інших навчальних закладах.

Таким чином, подальші дослідження мають зосередитися на розробці інтегративних підходів до вивчення культури мовлення, адаптації мов-

леннєвих стратегій до сучасних умов роботи та міжкультурного середовища, а також створенні ефективних методик для розвитку мовленнєвих компетенцій сучасних фахівців.

Постановка завдання. Метою статті є визначення та аналіз ключових аспектів культури мовлення сучасного фахівця в умовах професійної діяльності, розробка методичних рекомендацій щодо вдосконалення мовленнєвих компетенцій з урахуванням міжкультурного контексту, гендерних особливостей та впливу цифровізації, а також оцінка ефективності адаптивних мовленнєвих стратегій у різних професійних середовищах.

Виклад основного матеріалу. Культура мовлення сучасного фахівця охоплює не лише грамотність, чіткість та лаконічність викладу, а й здатність адаптувати свій стиль комунікації до конкретної аудиторії. Вона включає врахування таких аспектів, як міжкультурні відмінності, гендерні особливості та вплив цифрових технологій.

Зростання використання цифрових платформ для професійного спілкування, таких як відео-конференції, створює нові виклики для культури мовлення. Наприклад, обмеження невербальних сигналів у віртуальному середовищі може призводити до хибного сприйняття інформації або втрати емоційної залученості. У цьому контексті актуальним є дослідження адаптації мовленнєвих стратегій до нових умов комунікації.

Міжкультурні відмінності значно впливають на сприйняття культури мовлення. Наприклад, у деяких культурах вважається прийнятним використовувати прямий стиль мовлення, тоді як в інших це може сприйматися як неввічливість. Таким чином, знання культурних особливостей є важливим фактором для досягнення ефективної комунікації.

Гендерні аспекти також відіграють роль у формуванні культури мовлення. Дослідження показують, що жінки частіше використовують емпатичні мовленнєві стратегії, тоді як чоловіки схильні до більш раціонального підходу. У професійному контексті це може впливати на сприйняття та ефективність комунікації.

Цифровізація змінює структуру та зміст мовленнєвих процесів. Наприклад, поширення текстових повідомлень, електронної пошти та чат-ботів впливає на стиль та тон мовлення, роблячи його більш лаконічним, але іноді менш емоційним. Це створює потребу у розробці нових підходів до формування культури мовлення у цифровому середовищі.

Незважаючи на значну кількість досліджень, залишаються невирішеними питання щодо адап-

тації мовленнєвих стратегій до багатонаціональних колективів. Зокрема, потребує подальшого вивчення вплив культурних відмінностей на сприйняття невербальних сигналів у діловому спілкуванні. Також недостатньо вивчені механізми подолання бар'єрів, які виникають у процесі онлайн-комунікації.

На основі проведеного аналізу пропонуються такі рекомендації:

1. Проведення тренінгів з культури мовлення для фахівців, які працюють у міжкультурному середовищі. Тренінги з культури мовлення мають бути спрямовані на підвищення обізнаності фахівців щодо мовних та невербальних особливостей різних культур. Такі тренінги допоможуть фахівцям ефективніше працювати у глобалізованому середовищі, зменшуючи ризик конфліктів і сприяючи успішній комунікації. Аспекти таких тренінгів є такими:

1.1. Практичні заняття з аналізу культурних відмінностей у спілкуванні, зокрема, використання інтонації, лексики, темпу мовлення та стилістики.

1.2. Розвиток навичок активного слухання, що сприяє коректному розумінню та інтерпретації повідомлень.

1.3. Вивчення невербальних сигналів (жести, міміка, дистанція між співрозмовниками), які мають значення у різних культурах.

1.4. Робота з кейсами реальних ситуацій міжкультурних непорозумінь, щоб учасники змогли навчитися аналізувати й уникати подібних помилок.

2. Розробка адаптивних мовленнєвих стратегій, що враховують культурні та гендерні особливості. Ці стратегії допоможуть фахівцям адаптувати свій стиль спілкування до різноманітних культурних контекстів, підвищуючи ефективність комунікації. Адаптивні мовленнєві стратегії мають базуватися на таких принципах:

2.1. Культурна чутливість. Фахівці повинні бути обізнаними з основними мовними і поведінковими нормами інших культур, що допоможе уникнути непорозумінь.

2.2. Гендерна рівність. Уникаючи стереотипів, слід навчати фахівців застосовувати комунікаційні стратегії, що є ефективними незалежно від статі співрозмовників.

2.3. Гнучкість у спілкуванні. Використання нейтральних фраз, зрозумілої лексики та відкритої комунікації, яка враховує індивідуальні особливості співрозмовника.

3. Використання технологій для покращення невербальної комунікації у віртуальному серед-

овищі дозволить компенсувати обмеження, які накладає онлайн-комунікація, і забезпечити повноцінний обмін інформацією. Сучасні технології відкривають нові можливості для збереження та передачі невербальних сигналів навіть у віртуальному форматі:

3.1. Використання відеоплатформ. Платформи, що дозволяють чітко відтворювати невербальні сигнали (жести, міміку, зоровий контакт), сприяють більш природній комунікації.

3.2. Інтеграція аватарів. У деяких випадках можна використовувати аватари для передачі емоцій і невербальних реакцій у віртуальному просторі.

3.3. Аналітичні інструменти. Застосування програм, що аналізують невербальні сигнали, дозволяє покращити їх розуміння в реальному часі.

4. Інтеграція знань про культуру мовлення у програми професійної підготовки дозволить забезпечити фахівців необхідними знаннями та навичками для успішної діяльності у сучасному глобалізованому середовищі. Професійна підготовка має включати наступні аспекти:

4.1. Теоретичні курси. Студенти та фахівці повинні отримувати знання про основи культури мовлення, особливості міжкультурної комунікації та гендерні аспекти у спілкуванні.

4.2. Практичні завдання. Імітація міжкультурних переговорів, створення мультимовних і мультимедійних проєктів.

4.3. Мовленнєві лабораторії. Використання спеціалізованих програм та тренажерів для практики правильного мовлення.

Впровадження зазначених рекомендацій сприятиме підвищенню рівня професійної компетентності фахівців, зміцненню міжкультурного розуміння та ефективності комунікації в сучасному бізнес-середовищі.

Приклад впровадження пропонованих рекомендацій.

Компанія «Global Connect» спеціалізується на консалтингу та наданні IT-послуг для клієнтів із різних країн. Через розширення діяльності корпорація почала активно співпрацювати з представниками азійських і європейських ринків. У результаті зростання міжкультурного спілкування виникли проблеми, пов'язані з непорозуміннями через різні комунікаційні стилі, особливо під час онлайн-зустрічей.

Компанія організувала серію тренінгів для співробітників, які регулярно спілкуються з міжнародними клієнтами:

1. Теми тренінгів. Основи культури мовлення, особливості спілкування з клієнтами з Китаю, Німеччини та країн Близького Сходу.

2. Практичні модулі. Імітація переговорів, розбір відеозаписів попередніх зустрічей для визначення помилок у мовленні та невербальній комунікації.

3. Результат. Після тренінгів співробітники почали краще розуміти інтонаційні особливості азійських клієнтів і виявляти повагу до європейських партнерів через чіткі формулювання своїх думок.

На основі тренінгів було розроблено внутрішній посібник для співробітників:

1. Вміст посібника. Рекомендації з використання простих мовних конструкцій, уникнення двозначних виразів і врахування культурних відмінностей.

2. Приклад застосування. У роботі з японськими клієнтами співробітникам рекомендували уникати прямого зорового контакту та підтримувати формальність у мовленні. У спілкуванні з американськими партнерами пропонувалося використовувати дружній і відкритий стиль.

Компанія почала активно застосовувати інструменти для поліпшення онлайн-комунікацій:

1. Технічне рішення. Встановлено платформи для відеоконференцій із функцією чіткої передачі відео та можливістю автоматичного аналізу емоцій на основі виразів обличчя.

2. Інновації. У впроваджених технологіях використовувалися інтерактивні аватари для відображення емоцій, що допомогло нівелювати обмеження віртуального середовища.

3. Результат. Відеоконференції стали ефективнішими, оскільки клієнти відчували більше довіри завдяки покращеній невербальній взаємодії.

HR-відділ розробив навчальний курс для нових співробітників:

1. Структура курсу. Лекції з культури мовлення, тренінги на розвиток емоційного інтелекту, практичні вправи з адаптації мовленнєвих стратегій.

2. Оцінка результатів. Нові співробітники складали іспит, що включав кейси на розв'язання міжкультурних конфліктів. За результатами курсу адаптація новачків скоротилася з трьох місяців до одного.

Впровадження цих рекомендацій дало змогу компанії «Global Connect» підвищити ефективність переговорів із міжнародними клієнтами. Зокрема:

1. Час укладення контрактів скоротився на 20 %.

2. Покращилася лояльність клієнтів завдяки зниженню кількості конфліктних ситуацій.

3. Підвищилася впевненість співробітників у спілкуванні з представниками інших культур.

Висновки. На основі проведеного аналізу було підтверджено важливість культури мовлення як ключового компонента професійної компетентності сучасного фахівця. Успішне спілкування залежить не лише від мовної грамотності, але й від здатності враховувати міжкультурні, гендерні та технологічні аспекти, що стає критично важливим у глобалізованому середовищі. Виявлено, що зростання цифрових платформ для комунікації вимагає адаптації мовленнєвих стратегій до умов обмеженої невербальної взаємодії. Крім того, питання культурних відмінностей і гендерних аспектів у мовленні залишаються недостатньо дослідженими, що створює бар'єри для ефективного міжкультурного діалогу.

Запропоновані рекомендації, зокрема проведення тренінгів, розробка адаптивних мовленнєвих стратегій, використання технологій для

покращення невербальної комунікації та інтеграція відповідних знань у програми професійної підготовки, є практичними кроками до вдосконалення культури мовлення. Їх впровадження дозволить фахівцям підвищити свою ефективність, адаптуватися до викликів сучасного світу та зміцнити професійні зв'язки.

Перспективи подальших досліджень включають глибше вивчення впливу цифровізації на мовленнєві процеси, зокрема використання штучного інтелекту для аналізу та оптимізації невербальної комунікації у віртуальному середовищі; дослідження культурних відмінностей у сприйнятті мовлення в багатонаціональних колективах з метою створення універсальних стратегій для подолання міжкультурних бар'єрів; аналіз гендерних аспектів професійного спілкування для розробки ефективних мовленнєвих стратегій у різних культурних контекстах; а також розробку інноваційних освітніх технологій, таких як інтерактивні мовленнєві лабораторії та тренажери, які сприятимуть формуванню ефективної культури мовлення.

Список літератури:

1. Консевич М.С. Прагматика мовленнєвої поведінки комунікативну мультисторонній інтеракції. *Філологічні Студії : науковий журнал*. 2013. Вип. 2. С. 74–79.
2. Гриняєва Н.М. Проблема формування іншомовної професійно орієнтованої компетентності майбутніх фахівців харчової промисловості. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і Психологія*. Педагогічні науки. Дніпро, 2018. Вип. 2 (16). С. 177–183.
3. Галацин К., Хом'як А. Комунікативна культура майбутнього фахівця : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 132 с.
4. Остролюцька Л. Соціально-педагогічні компетенції спеціалістів соціальної роботи з дітьми та молоддю з інвалідністю та їх сім'ями. *Соціальна робота*. 2017. № 1(1)/2017. С. 57–63.
5. Сучасний художній дискурс: мовностилістичний вимір : колективна монографія ; за заг. ред. проф. Ж. Колоїз. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С.В., 2024. 406 с.
6. Семенов О.М. Українська культуромовна особистість учителя (шляхи її формування в системі професійної підготовки) : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2007. 272 с.

Hutsul L. I., Komar L. V., Lukanska H. A. SPEECH CULTURE OF A MODERN SPECIALIST: CHALLENGES, TRENDS AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT

The article examines the speech culture of a modern specialist as a multifaceted phenomenon encompassing not only literacy, clarity, and conciseness of expression but also the ability to adapt communication style to the audience's specificity and the context of a particular situation. It has been established that an important component of this culture is accounting for intercultural differences, gender-specific features, and the impact of digital technologies on professional communication. The study identifies that the increasing use of digital platforms, such as video conferencing, presents new challenges for speech culture, particularly the limitations of nonverbal cues in virtual environments, which can lead to misunderstandings or a loss of emotional engagement during communication. Special attention is given to the influence of intercultural differences on the perception of speech culture. It is noted that different cultures may have varying norms and communication styles, which are crucial to consider in business negotiations or other contexts. For instance, in some cultures, a direct communication style is standard, whereas, in others, such an approach may be perceived as rude or impolite. It is shown that understanding and respecting these differences are key to ensuring effective communication. Gender aspects also play a significant role in shaping speech culture. Research has found that women in professional communication are more likely to employ empathetic and supportive strategies, while men tend to adopt a more rational,

instrumental approach. These differences can influence the perception and effectiveness of communication in professional settings. The growing role of digital technologies is altering the structure of speech processes. For example, text messages, emails, and chatbots significantly simplify communication but often lack emotional depth, which can lead to misunderstandings or the absence of appropriate emotional responses. Recommendations are proposed, including training sessions, the development of adaptive communication strategies, the use of technologies to enhance nonverbal communication, and the integration of relevant knowledge into professional training programs. These are practical steps toward improving speech culture. It is demonstrated that their implementation will enable specialists to enhance their efficiency, adapt to modern challenges, and strengthen professional connections.

Key words: *speech culture, intercultural communication, gender aspects, digital technologies, adaptive speech strategies, professional communication.*